

NÁŠMU UČITEĽOVI DAMIÁNOVI KOVÁČOVI S ÚCTOU A LÁSKOU

DOI: 10.2478/papd-2018-0010

Rúfusovské „plynutie času“ bolo a zostalo prvou asociáciou, ktorá nám prešla hlavou, keď nás redakcia časopisu oslovila s ponukou napísať niekoľko „medailových“ riadkov, venovaných nášmu profesorovi, kolegovi, učiteľovi, akademikovi Damiánovi Kováčovi. Taká ponuka sa neodmieta. Už po krátkom čase sme zistili, že ľahko sa sľúbi, ale ťažšie sa bude naplňať, ak nechceme, aby naše vyjadrenia vyzneli ako populistické klišé. Ponuku sme prijali ako transcendentálny dar osudu, a zároveň ako skromnú príležitosť vrátiť dlh, ktorý nám pán profesor svojím brilantným vedeckým a hlboko človečenským-ludským počínaním veľkoryso a nezištne celý život poskytuje. Nielen psychologickéj obci, ale aj všetkým ľuďom dobrej vôle.

Od začiatku bolo jasné, že naše úvahy a reminiscencie by sa mali odvíjať v dvoch vzájomne sa prelínajúcich líniách životnej cesty „nášho“ pána profesora, opierajúc sa predovšetkým o osobné skúsenosti, stretnutia a diskusie s ním. Tou prvou líniou je profesor Damián Kováč ako významný vedec a zakladateľ Bratislavskej školy experimentálnej psychológie, ako autor integračnej mezoteórie osobnosti a transkultúrneho modelu kvality života.

Druhou líniou je pán profesor ako psychológ, ktorý paralelne so svojím vedeckým badaním a dozrievaním doposiaľ pretavuje výsledky svojich celoživotných vedeckých badaní do myšlienok a úvah, ako by mohla a mala psychológia ako veda a zároveň ako praktická psychologická činnosť prispievať k dobru človeka a skvalitňovaniu jeho zdravia a bytia na tomto svete. A tu niekde, prekročiac hranice experimentálnej psychológie, ktorej sa prevažnú časť svojej profesionálnej kariéry venoval, aj rámec ďalších aplikovaných oblastí psychológie, vrátane kliniky a terapie, sa pán profesor vyznal a všetkých nás aj vyzval – k metanoi.

Takto sme ho vnímali, zažívali a prežívali – a nech je nám dovolené dúfať, že rovnako aj naše kolegyne a kolegovia – od samého začiatku pravidelných stretnutí Bratislavskej oblastnej skupiny Slovenskej psychologickéj spoločnosti pri SAV spravidla štyrikrát do roka. Stretnutia začínali v piatok o piatej popoludní a končili hosťom a jeho vystúpenia boli tou povestnou čerešničkou na torte referátov a diskusií, ktoré sme si sami pre seba pripravovali a tešili sa z nich. Spomíname si, ako raz na stretnutie priviedol svojho berlínskeho spolupracovníka profesora Friedharta Klixa, vedúceho nemeckého teoretika v oblasti kognitívnej psychológie. Potešilo nás, keď profesor Klix po svojej brilantnej prednáške náležite v kuloároch ocenil nielen kvalitné víno z bratislavských vinohradov, ale aj skutočnosť, že v piatok podvečer sa v kuloárových debatách vydržali do neskorých nočných hodín.

S príchodom „nových čias“ sa Bratislavská oblastná skupina a pravidelné stretnutia bratislavských psychologičiek a psychológov akosi vytratili, ale spomienky z tých čias zostali. Pri náhodných stretnutiach si pamätníci radi zaspomínajú a potešia sa tou, či onou aj úsmevnou príhodou.

Z podobného súdka je častá, inšpirujúca a podnetná aktívna účasť pána profesora na mnohých ročníkoch interdisciplinárnej konferencie „Dieťa v ohrození“, ktorej 25 ročníkov sme vždy pripravovali spolu s Detským fondom Slovenskej republiky. Ak mohol, a téma mu sedela, poctil nás svojou prítomnosťou. Vždy mal čo povedať a inšpirovať interdisciplinárny tím teoretikov aj praktikov, ktorým sa ochrana ohrozených detí a mladej generácie stávala po „nežnej revolúcii“ postupne akútnou vnútornou potrebou, prerastajúcou do eticko-mravnej „stavovskej povinnosti“. Na týchto konferenciách nás pán profesor svojím špecifickým uhlom pohľadu učil a naučil mať odvahu a nebáť sa vidieť a inšpirovať sa, ako naoko príliš vedecké fakty týkajúce sa detskej psychiky možno vnímať a využívať pre interdisciplinárne zdokonaľovanie vznikajúceho systému psychologickéj prevencie pred novými formami ohrozovania detí a mládeže, ktoré postmoderná doba nemilosrdne priniesla do nášho života. Tých ohrození bude žiaľ pribúdať, a preto jednou z profesionálnych povinností členov psychologickéj obce musí byť povinnosť „biť na poplach“ skôr než bude neskoro, ale vlastne bezodkladne už dnes. Pretože neskoro bolo už včera. V tomto boji patrí pán profesor medzi hlavných protagonistov psychologického frontu.

V súvislosti s tým si pripomeňme rok 1985, kedy pán profesor označil za ústredný vedecký záujem a kruciálny problém celého „poznávania človeka“ problematiku utvárania jeho osobnosti, aby následne koncom 80-tych rokov priekopnícky inicioval koncepciu komplexného výskumu človeka. Žiaľ, predmetný výskum po roku 1989 nepokračoval, pretože do popredia sa dostali iné problémy, vrátane reorganizácie vedeckovýskumnej činnosti na Slovensku.

Po siedmich „neplodných rokoch“ pán profesor opätovne nastofuje inventár hlavných problémov základného systémového výskumu človeka ako osobnosti, ktorý sa mu javil ako nosný aj na začiatku 21. storočia. Iste nikoho neprekvapí, že v ňom svoje oprávnené miesto našiel „Optimálny vývin detí“ (s témami súladná rodina, efektívnosť učenia sa, sídliskové deti a mládež a i.) a tiež „Vpravovanie sa mladých do spoločnosti“ (skoré sexuálne skúsenosti, nezamestnanosť, drogová závislosť a i.). Ako „výskumník-neklinik“ upozorňuje na význam dezintegrácie osobnosti vo vývine, aj v dospelosti pri vzniku duševných porúch, ochorení aj udržiavaní zdravia.

Nepochybne by sme mohli pokračovať v bilancovaní toho, akú hlbokú brázdú pán profesor v oblasti synergického prepájania psychologickéj vedy s psychologickou praxou vyoral, s nádejou, že jeho pluh sa v chotári prevencie ochrany detí a mládeže ešte dlho nezastaví.

Málokto si už dnes spomína – a mnohí z pamätníkov už žiaľ nie sú medzi nami – na originálnu a na vtedajšie pomery mierne adrenalínovú iniciatívu pána profesora,

keď požiadal viacerých kolegov o vypracovanie úvahy, príp. odpovede na naoko nevinnú, a možno aj zámerne šibalskú, ale principiálne hamletovskú otázku: „Psychológia pre koho a načo?“

Pán profesor v tejto veci vtedy oslovil aj prvého z autorov tohto medailónu a nedalo sa odmietnuť, pretože išlo o vypracovanie poctivej analýzy stavu slovenskej psychologickéj praxe v polovici osemdesiatych rokov minulého storočia. Odpoveď na otázku som vtedy tvoril s mojím vtedajším blízkym spolupracovníkom Honzom Kožnarom. Poctivú kritickú analýzu stavu aplikovanej psychológie na Slovensku sme doplnili idealistickými predstavami o potrebe jej depolitizácie a deideologizácie s cieľom priblížiť ju reálnej psychologickéj praxi vo vyspelých kapitalistických krajinách a reálnym potrebám života ľudí v reálnom socializme. Potom sme ju dva týždne nechali „uležať“ v šuflíku, pretože notebooky ešte neexistovali. Po uvážlivom kritickom prečítaní sme síce našu analýzu pánovi profesorovi odovzdali, avšak s dovetkom, že je určená len jemu a nesúhlasíme s jej zverejnením. Pán profesor nám poďakoval a našu požiadavku prirodzene rešpektoval. Ak si dobre pamätám, táto iniciatíva pána profesora ďalej ani nepokračovala. Aj takáto bývala doba, v ktorej sme žili.

V nadväznosti na uvedené, na tie časy odvážnu iniciatívu pána profesora, sme si dovolili položiť otázku, ako by takáto anketa skončila dnes? Možno by nebolo neúžitočné mierne ju aktualizovať takto: „Psychológovia pre koho a za čo?“ S troškou neskromnosti si trúfame povedať, že táto otázka nesie v sebe isté posolstvo, ale aj očakávanie nelichotivej odpovede na dnešný stav, situáciu a atmosféru v psychologickéj obci na Slovensku.

Retrospektívne sa ospravedlňujeme za narušenie súkromia, osobného života a intimity pána profesora v čase, keď ho život kruto skúšal. Napriek okolnostiam sme ho prizývali na stretnutia záujemcov o psychológiu zdravia, ktorých sa zhostil tradične brilantne a prakticky ukázal, ako sa dá sklbiť a premostiť skúsenosť zo základného a aplikovaného výskumu s reálnou praxou a prevenciou nielen duševných ochorení. Svojím nadhľadom často aj lepšie, ako mnohí renomovaní „klinici“.

Tradičné, zdanlivo odľahčujúce lúčenie sa pána profesora na konferenciách a seminároch jeho charakteristickým bonmotom „polepšime sa“ nadobúda hlbší zmysel v kontexte psychologického aj filozoficko-existenciálneho. Pri retrospektívnom pohľade na vývoj slovenskej psychológie za uplynulé desaťročia, aj s víziou do budúcnosti, je tento bonmot zároveň výzvou pre nás všetkých.

Namiesto záveru si dovoľme venovať pánovi profesorovi Damiánovi Kováčovi fragment z básne Milana Rúfusa, v ktorom majster poézie v umeleckej skratke brilantne vystihol ducha doby, ktorú prežívame. Nebudeme ďaleko od pravdy, keď vyslovíme presvedčenie, že aj náš pán profesor svojou psychologickou hrivnou neustále vyzýva k tomu, aby sme sa biblickej Golgote vyhli skôr než bude neskoro.

Milan Rúfus : TRÁPENIE BEZ KRÍŽA (fragment)

*Darí sa vojvodcom
a idú obchody.
A suka tragična potichu obchodí
glóbus, na ktorom nenájdeš
už miesto,
čo nebolo by choré.*

*Čo urobí s tým Boh?
Či rozlúskne svoj orech
tak, že ho neroztriešti?
Alebo, s bleskami v pästi,
nakoniec pripustí
to, čo sa potom stane.*

*A ľuďom pošle predposlednú nótu:
„Nemám dvoch synov
na ukrižovanie.
Budete musieť sami na Golgotu!“*

Štefan Matula – Dušan Selko